

2. Логопедія. Підручник, друге видання, перероблене та доповнене / за ред. М. К. Шеремет. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 672 с.
3. Основы специальной психологии: учеб. пособие [для студ. сред. пед. учеб. заведений] / Л. В. Кузнецова, Л. И. Переслени, Л. И. Солнцева и др. / под ред. Л. В. Кузнецовой. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 480 с.
4. Пасічніченко А. В. Соціально-психологічні аспекти міжособистісної взаємодії дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник / А. В. Пасічніченко. – Полтава, 2004. – 76 с.
5. Петровский А. В. Социальная психология коллектива / А. В. Петровский, В. В. Шпалинский. – М. : Просвещение, 1978. – 176 с.

УДК 376-0532.4-056.264

МЕТОДИ ЛОГОПЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАЙКАННЯМ

Федорович Л.О.

кандидат педагогічних наук, доцент

Темченко Я.В.

Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка

У статті розглядається організація і зміст логопедичної допомоги дітям із зайканням в умовах логопедичного пункту школи.

В статье рассматривается организация и содержание логопедической помощи детям с заиканием в условиях логопедического пункта школы.

In the article organization and maintenance of speech therapy help is examined to the children with a stammer in the conditions of speech therapy point of school.

Ключові слова: логопедична допомога, діти, зайкання, методи впливу.

Ключевые слова: логопедическая помощь, дети, заикание, методы влияния.

Keywords: speech therapy help, to put, stammer, method influencing.

У Державному стандарті початкової загальної освіти в Україні зазначено, що зміна соціальних функцій української мови, зокрема надання їй статусу державної, спричинили переорієнтацію мети її опрацювання, а саме: зміст предмета «Українська мова» вивчається на основі комунікативно-діяльнісного підходу, що передбачає активне спілкування школярів у навчально-виховному процесі. Оскільки, зайкання є одним із темпоритмічних розладів мовлення, що ускладнює процес спілкування першокласників, формування комунікативних навичок й зумовлюють труднощі на початку навчання в цілому, то проблема логопедичної допомоги дітям із зайканням залишається актуальною та інтенсивно вивчається і висвітлюється в науковій літературі вченими Л.Беляковою, Н. Власовою, А. Ястребовою та ін. У цьому зв'язку *метою статті є* – теоретично обґрунтувати доцільність організації та визначити зміст логопедичної допомоги дітям із зайканням в умовах логопедичного пункту школи. *Завдання передбачали:* аналіз науково-методичної літератури стосовно зайкання у дітей, його проявів, причин, структури, організації логопедичної допомоги та аналіз методів його корекції.

Непостійність проявів зайкання породжує у фахівців надію знайти методи і способи утримати, закріпити й розширити можливості вільного мовлення, які є у кожної дитини із зайканням: будь то при певній формі мовленнєвої діяльності або мовленнєвій ситуації. Цим пояснюються спроби створити різні системи послідовно ускладнених мовленнєвих вправ, що могли б стати перехідним містком від легких для осіб із зайканням умов мовлення до важчих. Тому, об'єднуючим різні методики логопедичних занять осіб із зайканням можна вважати загальне прагнення реалізувати в практиці принципи систематичності й послідовності. Автори першої вітчизняної методики логопедичної роботи з дітьми із зайканням, переддошкільного і дошкільного віку – Н. Власова, О. Рау побудували систему мовленнєвих вправ із зростанням ускладнень для невротичної та неврозоподібної форм зайкання залежно від різного ступеню мовленнєвої самостійності дітей. Звідси і рекомендована ними послідовність: 1) відображене мовлення; 2) завчені фрази; 3) переказ по картинці; 4) відповіді на питання; 5) спонтанне мовлення. При цьому авторами рекомендуються ритмічні та музичні заняття й організація роботи з батьками.

Н. Власова розрізняє сім «видів мовлення», які необхідно застосовувати в порядку наступності на заняттях з дітьми-дошкільниками: 1) зв'язне мовлення; 2) відображене мовлення; 3) відповіді на питання по знайомій картинці; 4) самостійний опис знайомих картинок; 5) переказ прослуханого невеликого оповідання; 6) спонтанне мовлення (розповідь по незнайомих картинках); 7) нормальне мовлення (бесіда, прохання) та ін. Усі заняття з перевиховання мовлення дітей невротичної та неврозподібної форм заїкання розподілені за ступенем зростаючої складності на три етапи. [1, с. 32-41]. На першому етапі пропонуються вправи у спільному і відображеному мовленні та у вимові завчених фраз, віршів та ін. На другому етапі – проводяться вправи в усному описі картинок у питаннях і відповідях, в складанні самостійної розповіді за серією картинок або на задану тему, в переказі змісту оповідання або казки, яку прочитав логопед. На третьому, завершальному, етапі дітям надається можливість закріпити набуті навички плавного мовлення у повсякденній розмові з дітьми й дорослими, під час гри, занять, бесід і в інші моменти життя [1, с.32-41]. Впродовж багатьох років запропонована методика була однією з популярних в практичній роботі з дітьми із заїканням і зараз багато її елементів і модифікацій використовуються логопедами.

Своєрідна система корекційного впливу на дошкільників, що заїкаються, в процесі ручної діяльності для обох форм заїкання була запропонована Н.Чевельовою. Автор виходить з психологічної концепції, що розвиток зв'язаного мовлення дитини йде від мовлення ситуативного (безпосередньо пов'язаного з практичною діяльністю, з наочною ситуацією) до контекстного (узагальненого, пов'язаного з подіями, які відбулися, з предметами, які відсутні, з майбутніми діями). Послідовність мовленнєвих вправ убачається в поступовому переході від наочних, полегшених форм мовлення до вільних, контекстним висловлювань. Ця система подолання заїкання у дітей включає п'ять періодів. Пропедевтичний (4 заняття). Основна мета – прищепити дітям навички організованої поведінки. Одночасно діти привчаються чути небагатослівну, але логічно чітке мовлення логопеда, її нормальний ритм. Супроводжуваче мовлення (16 занять), у цьому періоді допускається власне активне мовлення дітей, але лише з приводу одночасно здійснюваних ними дій. Постійна зорова опора при цьому забезпечує найбільшу ситуативність мовлення. При цьому йде і постійне ускладнення мовлення дітей у зв'язку із зміною характеру питань логопеда і відповідним підбором виробів (однакові, багато

разів промовлювані відповіді, варіантні відповіді дітей; односкладові, короткі та повні, розгорнуті відповіді). Завершуваче мовлення (12 занять). На всіх заняттях цього періоду діти користуються супроводжувачим і завершувачим мовленням (у останньому випадку вони описують вже виконану роботу або частину її). При цьому, поступово зменшуючи зорову опору на виконану роботу, з'являється можливість здійснити поступовий перехід до контекстного мовлення. Передуюче мовлення (8 занять). Тут поряд з супроводжувачим і завершувачим мовленням, активізується складніша форма мовлення – та, що передує, коли дитина розповідає, що має намір робити. Розвивається уміння дітей користуватися мовленням поза наочною опорою. Діти вчаться планувати свою роботу, заздалегідь називають і пояснюють кожну дію, яку їм ще належить зробити. Ускладнюється фразове мовлення: діти вчаться вимовляти кілька зв'язаних за змістом фраз, користуватися фразами складної конструкції, самостійно будувати розповідь. Закріплення навичок самостійного мовлення (5 занять). У цей період передбачається закріплення отриманих раніше навичок самостійного, розгорнутого, конкретного мовлення. Діти розповідають про увесь процес виготовлення того або іншого виробу, ставлять питання, відповідають на питання, висловлюються за власним бажанням. [5, с. 29-101].

Отже, в методиці, запропонованій Н. Чевельовою, реалізований принцип послідовного ускладнення мовленнєвих вправ в процесі діяльності дошкільника із заїканням.

С. Миронова запропонувала систему подолання заїкання у дошкільників у процесі проходження програми середньої, старшої й підготовчої груп дитячого садка. Корекційний вплив на заїкання дітей здійснюється за розділами: «Ознайомлення з навколишньою природою», «Розвиток мовлення», «Розвиток елементарних математичних понять», «Малювання, ліплення, аплікація, конструювання». Автор ставить перед логопедом два завдання: програмні та корегувальні, які розподілені по навчальних кварталах (або відповідно по чотирьох етапах послідовно ускладнюваної корекційної роботи). Корекційні завдання першого кварталу полягають у навчанні навичкам користування простим ситуативним мовленням на всіх заняттях. Значне місце займає словникова робота: розширення словника, уточнення значень слів, активізація пасивного словникового запасу. Передбачається особлива вимогливість до мовлення самого логопеда: питання конкретні, мовлення короткими, точними фразами в різних варіантах, розповідь супроводиться показом,

темп неквапливий. Корекційні завдання другого кварталу полягають в закріпленні навичок використання ситуативного мовлення, у поступовому переході до контекстного мовлення у процесі навчання розповіді за питаннями логопеда і без питань. Значне місце займає робота над фразою: проста, поширена фраза, конструювання їх варіантів та граматичне оформлення.

Корекційні завдання третього кварталу полягають у закріпленні навичок користування засвоєними раніше формами мовлення і в опануванні самостійного контекстного мовлення. Значне місце відводиться роботі над складанням розповідей: за наочною опорою і за питаннями логопеда, самостійної розповіді, переказу. Корекційні завдання четвертого кварталу спрямовані на закріплення навичок користування самостійним мовленням різної складності. Велике місце займає робота над творчими розповідями, продовжується словникова робота, робота над фразою, розпочаті раніше. У мовленні діти спираються на конкретні і загальні питання логопеда, на власні уявлення, висловлюють думки, роблять висновки. Наочний матеріал майже не застосовується. Уся корекційна робота з дітьми із заїканням здійснюється протягом року логопедом та вихователем [2, с.23-125].

Методика В. Селіверстова переважно розрахована для логопедичної роботи з дітьми в медичних установах, є комплексною системою логопедичних занять з дітьми й передбачає модифікацію і одночасне використання різних прийомів логопедичного впливу. У запропонованій автором схемі послідовно ускладнюваних логопедичних занять з дітьми виділяються три періоди (підготовчий, тренувальний, закріплюючий), в процесі яких мовленнєві вправи ускладнюються залежно, з одного боку, від різного ступеню самостійності мовлення, його підготовленості,

структурою складності, гучності і ритмічності; а з іншого боку – від різної складності мовленнєвих ситуацій: від обстановки і соціального оточення, від видів діяльності дитини, в процесі яких відбувається її мовленнєве спілкування. Залежно від рівня вільного мовлення і особливостей прояву заїкання у кожному конкретному випадку завдання, методи та форми мовленнєвих вправ підбираються для кожної дитини [3, с.112-120].

У сучасних методиках логопедичних занять все більше звертається увага на можливість використання різних ігор з корекційною метою, зокрема, Г.Волкова розробила систему ігор (дидактичних, із співом, рухливих, ігор-драматизацій, творчих ігор) для дітей 4-5, 5-6, 6-7 років із заїканням на різних етапах логопедичних занять: на етапі мовчання (4-6 днів) і шепітного мовлення (10 днів); зв'язаного (4-5 тижнів) і відображеного мовлення (4-5 тижнів); мовлення за питаннями та відповідями (8-10 тижнів); самостійного мовлення (8-14 тижнів) і на етапі закріплення активної поведінки і вільного спілкування дітей. Одним з нових і перспективним є використання в корекційному процесі технічних засобів навчання-слухомовного тренажеру «Видима мова» в комплексній системі логопедичного впливу. Програма містить комплект з 13 модулів. Ідея візуального контролю мовлення та ігровий принцип роботи дозволяють кілька разів прискорити роботу над формуванням мовленнєвих навичок. У кожному з ігрових модулів програми є по 4 різних анімаційних заставок, що виключає ефект пересичення в роботі і сприяє високій мотиваційній готовності дитини до занять [4, с.39-44].

Отже, комплексний підхід до подолання заїкання у дітей дозволяє правильно й адекватно оцінити особливості його протікання в кожному конкретному випадку та ужити належних методів корекції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белякова Л.И. Заикание. Учебное пособие для студентов педагогических институтов по специальности «Логопедия» / Л.И. Белякова, Е.А. Дьякова — М. : В. Секачев, 1998. — 304 с: ил.
2. Горопашна Ю. Формування плавного мовлення у дітей молодшого шкільного віку із заїканням засобами психологічного тренінгу / Юлія Горопашна, Ірина Омельченко, Людмила Федорович: Методичні рекомендації. – Полтава: ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2009. – 96 с.
3. Миронова С.А. Исправление заикания у дошкольников в процессе обучения // Преодоление заикания у детей / Ред. Р.Е. Левина. – М. : Педагогика, 1975. – С. 23-135.
4. Селиверстов В.И. Заикание у детей: Психокоррекционные и дидактические основы логопедического воздействия: / В.И. Селиверстов. – учеб. пособ. – [4-е изд., доп.]. – М. : Владос, 2001. – 208 с.
5. Чевелева Н.А. Исправление заикания у школьников в процессе обучения / Н.А. Чевелева. – М., 1978. – 122 с. ил.
6. Ястребова А. В. Коррекция заикания у учащихся начальных классов общеобразовательных учреждений / А. В. Ястребова. – М. : Аркти, 1999. – 96 с. – (Б-ка практикующего логопеда).